

Seilskutetida

Sannsynligvis kom våre forfedre sjøveien til vårt distrikt. Det var lettere å reise til vanns enn til lands i gammel tid. På dager med vind brukte de seil - ellers rodde de. Ennå så seint som på 1900-tallet foregikk det meste av trafikken med båt, og det fortelles at folk flest var bedre kjent ute i den store verden enn i «fjellstroka innafor». Mange av mannfolka hadde seilt på de syv hav og var lommekjent i Rio og Sydney; men på Vegårshei eller i Åmli hadde de aldri satt sine bein! Og kanskje følte de seg tryggere på langfart enn i kystnære områder. I hvert fall fortelles det om ei kone fra distriktet at hun nekta plent å seile over det værharde Sild mellom Laget og Lyngør; men å seile med mannen til Kina hadde hun ikke noe imot!

Fyrtårn og loser trygget leia langs kysten

Lyngør fyr var tidligere ett av de tre kyst- eller hovedfyrtårn i fylket. Det ble anlagt på Kjeholmen i 1879, og det hvite steintårnet på 16,9 meter står fortsatt. Lyngør fyr hadde et rødt blink hvert andre minutt og stor lysstyrke. I tillegg til hovedfyret var det (1904) mindre fyr eller fyrlymp på Brenningsholmen, Tøkersfjell, Ytre Møkkalasset, Vestre Kvakenes, Holmesundsodden, Havneholmen, Sagesund, Storeskjær (Furøysund) og Råknestangen.

Aust-Agder hadde fem losoldermannskaper. En stasjon lå i Lyngør og en i Tvedestrand sentrum. Losprotokollene finnes fortsatt, og gir mange interessante opplysninger, helt tilbake til 1832, om skuter som ble lost ut og inn i våre farvann i seilskutetida.

Gode havner og livlig seilskutetrafikk, spesielt på 1800-tallet

Både på øyene og på fastlandet fantes gode havner for seilskutene, den gang som nå. Lenge var Skjeggstø på vestsida av Oksefjorden en av de viktigste uthavnene i distriktet. Og typisk er det, at da Tvedestrand sentrum vokste fram, var nedre bydel langt viktigere enn øvre. Mesteparten av næringsvirksomheten foregikk nede ved sjøkanten, og der bodde også de fleste menneskene. De klorte seg fast i skortene oppover mot øvre bydel som fuglene på et fugleberg. Så blir det da også påstått at tettstedet Tvedestrand, som i 1836 fikk status som ladested med utvidete handelsrettigheter, lenge var Norges tettest befolkede kommune. Den gangen bodde det bare drøyt 300 mennesker innenfor de trange grensene som var trukket opp for ladestedet. Mot slutten av seilskutetida ble likevel Tvedestrand en av landets største sjøfartskommuner. Ja, Smithe-familien i Tvedestrand disponerte et av de største skipsrederiene, ikke bare i Norge, men i hele verden. I New York havn kunne det ligge atskillige Smithe-skuter samtidig, og alle hadde TVEDESTRAND malt på akterstevnen. Derfor fikk noen amerikanerne litt urealistiske oppfatninger av byens størrelse og betydning. En av dem som vandret på kaia i verdensmetropolen og beundret Tvedestrands-skutene, uttrykte seg slik: «Tvedestrand must be a very big city.- Is it any bigger than New York?» Og da australieren Percy Granger som ung gutt så ei nydelig tvedestrandsskute i heimlandet sitt, bestemte han seg for at som voksen musiker skulle besøke stedet den vakre skuta kom fra. Han holdt hva han lovet seg selv, og da han endelig kom til Norge mange år seinere, holdt han konserter i Oslo - og Tvedestrand!

Smithefamilien har forresten fått sitt lille museum (Smitherommet) i nedre bydel, der en av stuene i det tidligere Smithehuset - som nå er blitt helsehus! - er forsøkt innredet slik det var for drøye 100 år siden. Bl.a.

er Dorothea og Johan Smiths fløyelskledte salongmøblement hentet tilbake til familieboligen i hjembyen - med god hjelp fra mor til Fred. Olsen, Henriette, født Smith. Det sies om fru Olsen at hun av og til minte sin manns slektninger om at Smithe-familien drev skipsfart i stor stil lenge før Olsen-familien! Og det var sant nok, for Jørgen Smith blir titulert som skipsreder allerede før 1800.

Gjenstandene fra Smitherommet skal nå (2001) flyttes til Forvaltergården/Tvedestrand Museum

Øyvind Bjorvatn